

Vlaanderen
is erfgoed

Opheffingsdossier

Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf in Gent

Monument/stadsgezicht

Agentschap
Onroerend
Erfgoed

Opheffingsdossier:

Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf, Gent, Prinses Clementinalaan
205-213- monument en stadsgezicht

INHOUDELIJK DOSSIER

Dossiernummer: 4.001/44021/113.2

7/01/2022

INHOUDSTAFEL

1.	Beschrijvend gedeelte	4
1.1.	Situering	4
1.2.	Historisch overzicht	4
1.3.	Historiek beschermings- en beheersdossier	4
1.4.	Fysieke toestand van het onroerend goed	11
2.	Evaluerend gedeelte	11
2.1.	Evaluatie van de opheffing van de bescherming	11
2.2.	Aanduiding van de te registreren en te documenteren erfgoedwaarden	12
2.3.	Motivering van de afbakening van de opheffing	12
2.4.	Juridische toestand	12
2.4.1.	Onroerend Erfgoed:	12
3.	Bronnen	13
3.1.	Archieven	13
3.2.	Digitale en onuitgegeven bronnen	13
4.	Bijlagen bij het inhoudelijk dossier	14
4.1.	Omgevingsplan	14
4.2.	Fotobijlage	14
4.3.	Inspectierapport Monumentenwacht 2021	14
4.4.	Criterionota Reclamemuurschilderingen inventariseren en beschermen 2013 ...	14

1. BESCHRIJVEND GEDEELTE

Dit opheffingsdossier werd opgemaakt naar aanleiding van de vraag van de Stad Gent van 21 januari 2021 naar de toekomst van de Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf aan de heer Matthias Diependaele, Vlaams minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed. Gezien de slechte toestand en sterk afgenomen leesbaarheid gaf de heer minister het agentschap Onroerend Erfgoed de opdracht de bewaringstoestand en restauratieopties voor de schildering te onderzoeken. Het agentschap deed op 23 april 2021 samen met Monumentenwacht Vlaanderen en UAntwerpen een visuele inspectie ter plaatse, waarbij vastgesteld werd dat de muurschildering op enkele vage sporen na onleesbaar is en de verflaag door aantasting nagenoeg volledig verloren is gegaan. De bescherming als monument met begeleidend stadsgezicht van de reclamemuurschildering wordt omwille van de onherstelbare aantasting van de erfgoedwaarden opgeheven.

1.1. Situering

De Reclamemuurschildering 'Cigarettes Marouf' is een monumentale reclamemuurschildering aangebracht op de wachtgevel van een burgerhuis aan de Prinses Clementinalaan 205-213, nabij het Sint-Pietersstation in Gent.

De zijgevel van het burgerhuis, Prinses Clementinalaan 205-213, grenst aan een onbebouwd perceel met fietsenstallingen, waar zich het Infopunt Project Gent Sint-Pieters bevindt.

De reclamemuurschildering werd op 16 december 2014 bij ministerieel besluit beschermd als monument. Een deel van het aanpalend perceel van de zijgevel met muurschildering werd door hetzelfde besluit beschermd als stadsgezicht. Deze bescherming is ondersteunend aan het beschermd monument en heeft als doel het zicht op de reclamemuurschildering vrij te houden en onderhoud te allen tijde mogelijk te maken.

1.2. Historisch overzicht

Het inhoudelijk dossier bij de bescherming in 2014 identificeert de schildering als een reclamemuurschildering voor de Armeens-Belgische sigarettenfabrikant Matossian, voor hun sigarettenmerk 'Cigarettes Egyptiennes Marouf'. De uitvoering wordt ten vroegste rond 1923 gedateerd¹.

1.3. Historiek beschermings- en beheersdossier

1.3.1. Bescherming als monument en stadsgezicht (2014)

De Reclamemuurschildering 'Cigarettes Marouf' werd in 2014 met het aanpalende perceel beschermd als monument en stadsgezicht in navolging van het thematisch onderzoek naar bewaarde reclamemuurschilderingen in Vlaanderen (2013-2015)². De aanzet voor het onderzoeksproject 'Reclamemuurschilderingen' is te vinden in beschermingsaanvragen die

¹ Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier 4.001/44021/113.1, Zijgevel met reclamemuurschildering met prinses Saamchedinne voor 'Cigarettes Marouf'. (DE HOUWER V. 2014); AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/214954> (geraadpleegd op 7 oktober 2021).

² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/214954> (geraadpleegd op 7 oktober 2021).

de vzw De Muren Spreken uit Londerzeel in mei 2012 deed voor twee reclamemuurschilderingen³.

Het thema genoot, dankzij de inspanningen van de vzw De Muren Spreken, voordien al heel wat media-aandacht. In 2011 werd via het radioprogramma Peeters & Pichal op Radio 1 opgeroepen om foto's van oude reclamemuurschilderingen naar de redactie te sturen⁴. Eind 2012 organiseerde het dagblad De Morgen samen met het reclamebureau Famous een wedstrijd om een reclamemuurschildering te laten restaureren, wat heel wat publieke belangstelling teweeg bracht⁵.

Naar aanleiding van de publieke belangstelling en beschermingsaanvragen kreeg het agentschap Onroerend Erfgoed in 2012 de opdracht om een criterianota uit te werken voor de inventarisatie en bescherming van reclamemuurschilderingen⁶. De criterianota was klaar in 2013, waarna een inventarisatieproject opgestart werd, als basis voor beschermingen.

Het agentschap baseerde zich voor de thematische inventarisatie van dit specifieke erfgoed op een lijst die door de vzw De Muren Spreken werd samengesteld op basis van de twee publieke oproepen. Het onderzoek resulteerde in de toevoeging van 23 waardevolle reclamemuurschilderingen in de Inventaris Bouwkundig Erfgoed, wat het totaal aantal geïnventariseerde waardevolle reclamemuurschilderingen in Vlaanderen op 41 bracht.

In Vlaanderen was bij de start van het thematisch onderzoek naar de reclamemuurschilderingen slechts één schildering beschermd als monument:

- Zijgevel met geschilderde muuradvertentie voor '*Haig House*', Poperingseweg 65, Ieper, (definitief beschermd als monument op 18 juli 2013)⁷

Na toetsing aan de criterianota werden twee reclamemuurschilderingen bijkomend weerhouden voor bescherming:

- Zijgevel met reclamemuurschildering voor de elektriciteitsmaatschappij van Noord-België, Stationsstraat 47 Londerzeel (definitief beschermd als monument op 30 september 2014)⁸
- Zijgevel met reclamemuurschildering voor '*Cigarettes Marouf*', Prinses Clementinalaan 205-213 Gent (definitief beschermd als monument op 16 december 2014)

In functie van bescherming werd in het geïnventariseerd bestand in eerste instantie gekeken naar de meest zeldzame en voor het grote publiek het meest tot de verbeelding sprekende reclamemuurschilderingen van voor 1960, met name deze met een niet louter typografische, maar ook figuratieve uitwerking.

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Reclamemuurschilderingen* [online], <https://id.erfgoed.net/gebeurtenissen/1042> (geraadpleegd 6 september 2021).

⁴ *Ibid.*

⁵ *Ibid.*

⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Reclamemuurschilderingen* [online], <https://id.erfgoed.net/gebeurtenissen/1042> (geraadpleegd 6 september 2021).

⁷ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Geschilderde muuradvertentie voor Haig House* [online], <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/12902> (geraadpleegd 7 oktober 2021).

⁸ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Reclamemuurschildering Olijffe met aanpalende perceelstroken* [online] <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/1903> (geraadpleegd 7 oktober 2021).

De Reclamemuurschildering 'Cigarettes Marouf' behoorde als publicitaire schildering met bijzondere figuratieve uitwerking uit het midden van de jaren 1920 tot de prioritaair te beschermen bewaarde reclamemuurschilderingen.

De egyptiserende thematiek maakt haar ook een representatief en herkenbaar voorbeeld van een sigarettenreclame uit de jaren 1920, aansluitend bij de internationale trend in sigarettenreclame op dat moment en bovendien passend binnen de ruimere merchandising van het merk 'Cigarettes Marouf' in deze periode.

De reclamemuurschildering was op het ogenblik van inventarisatie en bescherming nog duidelijk als dusdanig herkenbaar, het beeld was volledig en leesbaar, wat volgens de gehanteerde criterianota eveneens vereisten zijn om voor bescherming in aanmerking te komen⁹.

Tot slot heeft de Reclamemuurschildering 'Cigarettes Marouf', door haar ligging vlak bij het Gentse Sint-Pietersstation, in het verleden een hoge zichtbaarheid gehad, zowel vanop de perrons als de omgeving van het station. De beeldbepalende ligging draagt bij tot de hoge contextwaarde van de schildering.

In het beschermingsbesluit worden de erfgoedwaarden van de Reclamemuurschildering 'Cigarettes Marouf' in Gent als volgt gemotiveerd:

- De **historische** waarde:

- o [...] De reclamemuurschildering 'Cigarettes Marouf' aangebracht op de zijgevel van de Prinses Clementinalaan 205-213 in Gent, is een voor Vlaanderen zeer zeldzaam voorbeeld van een goed bewaarde en leesbare historische reclamemuurschildering met figuratieve uitwerking. De reclamemuurschildering verwijst naar de firma 'Cigarettes Egyptiennes Marouf Matossian'. Deze firma, actief in Brussel van 1920 tot 1933, importeerde en produceerde Egyptische sigaretten, op dat ogenblik een internationaal bijzonder gesmaakt luxeproduct. In Europa domineerden de geïmporteerde Egyptische sigaretten tot 1914 de markt. In de jaren na de Eerste Wereldoorlog werden in Europa fabrieken opgericht die ter plaatse Egyptische sigaretten produceerden. Naast Duitsland stond vooral de Benelux hiervoor bekend. De reclamemuurschildering is aldus een unieke getuige uit periode dat de sigaret, en in het bijzonder de 'Cigarette Egyptienne', ons land en de wereld veroverde.
- o De iconografie van de sigarettenreclame en de 'merchandising' was in de jaren 1920 op het Oosten en op Egypte gericht: 'Make it look Egyptian' was de opdracht voor menig graficus en ontwerper. De reclamemuurschildering 'Cigarettes Egyptiennes Marouf' refereert naar de thematiek van prinses Saamchedinne uit de opera *Mârouf, savetier du Caire* (1914) van Henri Rabaud (1873-1949). De bijpassende Egyptisch/Oosters geïnspireerde iconografie is een voor Vlaanderen zeldzaam, waardevol en typerend publiek zichtbaar voorbeeld van de internationale egyptomanie van de jaren 1920. Stilistisch is 'prinses Saamchedinne' uit de reclamemuurschildering weergegeven als een ware Egyptisch prinses uit de 'jazz-age'. Op die manier sluit ze aan bij de ruimere internationale, maatschappelijke en culturele belangstelling - de 'gekke' - die er op dat ogenblik bestond voor alles wat Egyptisch was. Als sigarettenreclame in egyptiserende art-decostijl past de reclamemuurschildering dan ook perfect in haar ontstaansperiode.

⁹ Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier 4.001/44021/113.1, Zijgevel met reclamemuurschildering met prinses Saamchedinne voor 'Cigarettes Marouf'. Beschermingsvoorstel (DE HOUWER V. 2014)

- De **sociaal-culturele** waarde:
 - o Gedurende de hele twintigste eeuw was de sigaret een fenomeen dat bijna alomtegenwoordig was in onze Westerse cultuur en maatschappij. Sigaretten roken was decennialang een sociaal bindmiddel of net een manier voor een individu om te rebelleren of zich te onderscheiden van de rest. De reclamemuurschildering voor 'Cigarettes Marouf' is een unieke, publiek zichtbare getuige uit de beginperiode van de opkomst van de sigaret.

De Koninklijke Commissie voor Monumenten en Landschappen (KCML) bracht op 6 februari 2014 een gunstig preadvies uit voor de bescherming als monument van de Reclamemuurschildering 'Cigarettes Marouf' en de bescherming als stadsgezicht van het aanpalende perceel¹⁰.

Van 26 mei 2014 tot en met 26 juni 2014 hield de Stad Gent een openbaar onderzoek voor het voorstel tot bescherming als monument van de Reclamemuurschildering 'Cigarettes Marouf' en de bescherming als stadsgezicht van het aanpalende perceel¹¹. Tijdens het onderzoek werden geen bezwaarschriften ingediend.

De eigenaar diende op 17 juni 2014 een uitgebreid bezwaarschrift in bij het agentschap Onroerend Erfgoed¹². Hoewel de eigenaar in dit schrijven aangaf niet principieel tegen een bescherming gekant te zijn, waren volgens hem niet alle maatschappelijke belangen afgewogen in het herbestemmingsvoorstel en formuleerde hij wel een aantal morele bezwaren. De eigenaar wees er op dat het om een sigarettenreclame gaat en dat de term 'Marouf' een racistisch scheldwoord zou zijn. Verder stelde de eigenaar vragen bij de datering van de reclamemuurschildering, over het tijdelijke en het commerciële karakter ervan, over de bewaringstoestand en de mogelijkheden tot restauratie.

Op 25 juni 2014 ging het agentschap Onroerend Erfgoed in overleg met zowel de eigenaar, de Stad Gent als de vzw's die het beschermingsvoorstel lanceerden¹³. De bezwaren werden toen besproken en de eigenaar gaf nogmaals aan de bescherming in principe niet in de weg te willen staan.

Op 3 juli 2014 bracht het Departement Ruimte Vlaanderen een gunstig advies uit met voorwaarde¹⁴. Het advies was gunstig, in zoverre de bescherming ingepast kon worden in het opzet van de ruimtelijke bestemming van het gebied, zoals vastgelegd in het GRUP 'Stationsomgeving Gent Sint-Pieters – Koningin Fabiolaan' (besluit Vlaamse Regering 15/12/2004). In de behandeling van de uitgebrachte adviezen werd aangetoond dat de bescherming volledig verenigbaar was met de ruimtelijke bestemming van het gebied en door haar uitstraling en erfgoedwaarde bij uitstek past binnen het CHE-gebied.

¹⁰ Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier 4.001/44021/113.1, Zijgevel met reclamemuurschildering met prinses Saamchedinne voor 'Cigarettes Marouf'. Preadvies KCML 6 februari 2014 (DE HOUWER V. 2014)

¹¹ Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier 4.001/44021/113.1, Zijgevel met reclamemuurschildering met prinses Saamchedinne voor 'Cigarettes Marouf'. Procesverbaal van 8 juli 2014 over sluiting openbaar onderzoek Stad Gent (DE HOUWER V. 2014).

¹² Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier 4.001/44021/113.1, Zijgevel met reclamemuurschildering met prinses Saamchedinne voor 'Cigarettes Marouf'. Opmerkingen gevelbescherming Prinses Clementinalaan 17 juni 2014 (DE HOUWER V. 2014).

¹³ Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier 4.001/44021/113.1, Zijgevel met reclamemuurschildering met prinses Saamchedinne voor 'Cigarettes Marouf'. Dossier beëindigd onderzoek: behandeling uitgebrachte adviezen en ingediende bezwaren (DE HOUWER V. 2014).

¹⁴ *Ibid.*

Op 3 juli 2014 bracht de Provincie Oost-Vlaanderen een gunstig advies uit¹⁵.

De KCML bracht op 2 oktober 2014 een gunstig advies uit over de bescherming als monument en stadsgezicht van de zijgevel met reclamemuurschildering voor 'Cigarettes Marouf' in Gent¹⁶.

De zijgevel met reclamemuurschildering voor 'Cigarettes Marouf' in Gent werd met het aanpalende perceel op 16 december 2014 beschermd als monument met ondersteunend stadsgezicht, omwille van de historische en sociaal-culturele waarde.

1.3.2. Onderzoek bewaringstoestand in functie van consolidatie en conservatie (2015)

Op 12 juni 2015 onderzocht het agentschap Onroerend Erfgoed de reclamemuurschildering met het oog op de consolidatie en conservatie van het monument¹⁷. Er werd vastgesteld dat de schildering vanop afstand nog maar nauwelijks leesbaar was en zich dringend conservatie-ingrepen opdrongen om de instandhouding van het monument te verzekeren. In de jaren na blootlegging heeft zich veel verfverlies voorgedaan, waarvan de voortzetting gestopt moet worden. In het toestandsrapport formuleerde het agentschap een aantal dringende instandhoudingswerken die prioritair uitgevoerd dienden te worden om de verflaag te fixeren.

Het agentschap ging op zoek naar een manier om de conservatie van de reclamemuurschildering te bewerkstelligen. Hierbij werd gedacht aan ondersteuning door de Gentse vzw Interbellum en de vzw De Muren Spreken uit Londerzeel.

Op 11 september 2015 ging het agentschap in overleg met de vzw De Muren Spreken om de mogelijke consolidatie en conservatie en uitvoering van de nodige instandhoudingswerken te bespreken¹⁸. De vzw zette vanaf 2016 met succes in op de restauratie van de reclamemuurschildering 'Olijfje' in haar thuishaven Londerzeel, hetgeen een aanzienlijke inspanning vergde¹⁹.

In 2017 schroefde de vzw De Muren Spreken haar activiteiten terug²⁰. Ook de contacten met de vzw Interbellum leverden geen concreet resultaat op.

Er werden geen partners gevonden die de consolidatie van de reclamemuurschildering voor 'Cigarettes Marouf' in Gent konden ondersteunen.

1.3.3. Opmaak beheersplan Prinses Clementinalaan Gent (2020)

De Stad Gent liet het agentschap in het voorjaar van 2020 weten een beheersplan op te zullen maken voor het beschermd stadsgezicht Prinses Clementinalaan²¹. De stad gaf

¹⁵ *Ibid.*

¹⁶ *Ibid.*

¹⁷ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Toestandsrapport en voorstel restauratie 12 juni 2015 (AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2015).

¹⁸ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Microsoft OneNote logboek Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf.

¹⁹ De restauratie van deze muurschildering werd in 2018 opgeleverd, zie: S.N. 2018: *Restauratie muurreclame "Olijfje" in Londerzeel is klaar* [online], <https://www.vrt.be/vrtnws> (geraadpleegd op 15 oktober 2021).

²⁰ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Interne mail agentschap Onroerend Erfgoed (Afdeling Onderzoek en Beschermen aan Beheer) 2 mei 2017.

²¹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Prinses Clementinalaan* [online], <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/10970> (geraadpleegd 7 oktober 2021);

hierbij te kennen de Reclamemuurschildering voor 'Cigarettes Marouf' uit het beheersplan te willen laten. Het agentschap stuurde aan op een opname van de schildering in het beheersplan, gezien de zijgevel van het burgerhuis, Prinses Clementinalaan 205-213, deel uitmaakt van het stadsgezicht²². Een goedgekeurd beheersplan is bovendien een voorwaarde voor een erkenning als ZEN-erfgoed om te kunnen genieten van een verhoogd premiepercentage. De stad gaf op 2 juni 2020 aan geen voorstander te zijn om de reclamemuurschildering op te nemen in het beheersplan, omdat het dossier het vlot verloop van de rest van het beheersplan kon hypothekeren en het een aparte bescherming als monument en stadsgezicht betrof²³. Na overleg tussen de stad en het agentschap werd overeengekomen om de reclamemuurschildering niet op te nemen in de opdracht voor de opmaak van het beheersplan²⁴.

1.3.4. Vraag Stad Gent naar toekomstperspectief van het monument (2021)

De Stad Gent kaartte op 21 januari 2021 in haar brief aan de heer Matthias Diependaele, Vlaams minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed, de algehele slechte toestand van de muurschildering aan en vroeg de heer minister naar het toekomstperspectief die hij voor het monument zag²⁵. De minister deelde de bezorgdheid van de stad over de instandhouding van de muurschildering en gaf het agentschap Onroerend Erfgoed de opdracht de bewaringstoestand van de schildering te onderzoeken om na te gaan welke opties er nog openstonden voor het behoud, telkens met een duidelijke inhoudelijke en financiële afweging²⁶. Minister Diependaele liet de stad weten dat zij indien zij dit nuttig achtte een onderzoek zou kunnen opstarten naar het draagvlak voor behoud en restauratie van de muurschildering. Te meer omdat de naam van het sigarettenmerk en het feit dat het een tabaksreclame betrof negatieve reacties zouden kunnen oproepen bij de burger.

1.3.5. Onderzoek bewaringstoestand in functie van consolidatie en conservatie (2021)

Het agentschap Onroerend Erfgoed onderzocht op 23 april 2021 in samenwerking met Monumentenwacht Vlaanderen vzw en UAntwerpen de huidige toestand van de reclame-muurschildering Cigarettes Marouf²⁷. Het onderzoek wees uit dat een restauratie van de schildering of een consolidatie van de verfresten de erfgoedwaarden van het monument niet meer kunnen herstellen.

Tot in 2006 werd de reclamemuurschildering aan het zicht onttrokken door vezelcementleien die op de wachtgevel van de woning waren aangebracht als bescherming tegen de slagregen. Bij afname van de leien kwam de schildering tevoorschijn. De houten

Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Mail Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie Stad Gent aan agentschap Onroerend Erfgoed 6 maart 2020.

²² *Ibid.*

²³ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Mail Dienst Monumentenzorg en Stadsarcheologie Stad Gent aan agentschap Onroerend Erfgoed van 2 juni 2020

²⁴ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Mail agentschap Onroerend Erfgoed 16 juni 2020.

²⁵ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Brief de heer Filip Watteeuw, Schepen van Mobiliteit, Publieke Ruimte en Stedenbouw Stad Gent aan de heer Matthias Diependaele, Vlaams minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed 21 januari 2021.

²⁶ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Brief de heer Matthias Diependaele, Vlaams minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed aan de heer Filip Watteeuw, Schepen van Mobiliteit, Publieke Ruimte en Stedenbouw Stad Gent 4 maart 2021.

²⁷ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Nota aan het kabinet van minister Matthias Diependaele 22 juli 2021.

latten, waarop de vezelcementleien waren aangebracht, zijn nog aanwezig. Op het moment van beschermen in 2014 was de schildering nog leesbaar, maar onder impact van de weersomstandigheden al enigszins vervaagd. Vandaag is de toestand door de slagregen zodanig aangetast dat de schildering beperkt is tot enkele vage sporen²⁸.

Uit het rapport van Monumentenwacht Vlaanderen blijkt dat er werken nodig zijn aan de drager van de schildering (baksteen en voegwerk)²⁹. Het voegwerk is uitgespoeld, de bakstenen zijn beschadigd of gebarsten. Het later aangebracht latwerk moet worden verwijderd om in de toekomst aan de ondergrond en de schildering te kunnen werken.

De verf van de muurschildering is sterk verpoederd en gaat er op korte termijn op achteruit³⁰.

Op basis van dit rapport en hun aanbevelingen stelt het agentschap vast dat er helaas te veel materie verloren is gegaan om de oorspronkelijke schildering te herstellen of reconstrueren, zelfs met een ver doorgedreven retouche³¹. Een complete herschildering zou leiden tot een verarmd beeld en benaderende kopie zonder de authenticiteit en herkenbaarheid van het origineel.

Een consolidatie van de resten met herstel van de ondergrond is nog mogelijk, maar zal door de beperkte leesbaarheid van de reclameschildering geen bevredigend resultaat geven³². Een fixatie van de picturale laag in huidige toestand leidt niet tot herstel van de erfgoedwaarden. De werken worden geschat op ongeveer 11.000 euro (exclusief huurprijs van een stelling om de instandhoudingswerken uit te voeren). Dergelijke consolidatie is bovendien geen eenmalige ingreep: na de conserveringsbehandeling is een vijfjaarlijkse visuele, gedetailleerde controle nodig om vast te stellen of de behandeling nog steeds afdoende is en er geen verder materiaalverlies optreedt. Dit is nodig om zeker te zijn dat de schildering behouden blijft in dezelfde toestand als onmiddellijk na de behandeling en er geen nieuwe ingreep nodig is.

1.3.6. Voorstel tot opheffing van de bescherming als monument en stadsgezicht (2021)

Vanwege het grote materiaalverlies en na vaststelling dat een restauratie of een consolidatie de erfgoedwaarden van het monument niet kunnen herstellen, stelde het agentschap Onroerend Erfgoed voor om de bescherming van de reclameschildering Cigarettes Marouf als monument, samen met het ondersteunende stadsgezicht, op te heffen³³. De erfgoedwaarden van het beschermde goed zijn immers onherstelbaar aangetast en verloren gegaan. De heer Matthias Diependaele, Vlaams minister bevoegd voor Onroerend Erfgoed, gaf het agentschap Onroerend Erfgoed op 30 augustus 2021 de

²⁸ *Ibid.*

²⁹ MONUMENTENWACHT VLAANDEREN 2021: Inspectieverslag 42574/2021/I Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf Gent. (onuitgegeven inspectieverslag Monumentenwacht)

³⁰ *Ibid.*

³¹ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Nota aan het kabinet van minister Matthias Diependaele 22 juli 2021.

³² De leesbaarheid van een reclamemuurschildering is een belangrijk criterium voor bescherming – zie: AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2013: *Reclamemuurschilderingen inventariseren en beschermen. Criterianota*, Brussel, 9-10; Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Nota aan het kabinet van minister Matthias Diependaele 22 juli 2021.

³³ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Nota aan het kabinet van minister Matthias Diependaele 22 juli 2021.

opdracht om de opheffing van de bescherming van de reclamemuurschildering Cigarettes Marouf als monument met ondersteunend stadsgezicht voor te bereiden³⁴.

1.4. Fysieke toestand van het onroerend goed

De fysieke toestand van het onroerend goed waarvoor dit opheffingsdossier wordt opgemaakt is vastgesteld tijdens een plaatsbezoek op 23 april 2021. De fysieke toestand is op dat moment fotografisch gedocumenteerd. Deze registratie is als bijlage bij het ministerieel besluit gevoegd en geeft een beeld van de toestand van het onroerend goed op het moment van de opheffing van de bescherming.

De reclamemuurschildering bevindt zich in een algehele slechte toestand, zowel wat betreft de verflaag als de drager. De drager bestaat uit rode bakstenen en kalkmortelvoegen. Deze vertoont op verschillende plaatsen barsten. Het voegwerk is verzand en spoelt uit. De dakrand van de zijgevel is instabiel geworden. De originele verlaag is poederig en vertoont opstuwingen. Op verschillende plaatsen werd er voortgezet materiaalverlies vastgesteld.

2. EVALUEREND GEDEELTE

2.1. Evaluatie van de opheffing van de bescherming

Het agentschap Onroerend Erfgoed onderzocht op 23 april 2021 in samenwerking met Monumentenwacht Vlaanderen vzw en UAntwerpen de huidige toestand van de reclamemuurschildering Cigarettes Marouf, Prinses Clementinalaan 205-213 in Gent. Hierbij werd vastgesteld dat de muurschildering op enkele vage sporen na volledig onleesbaar is en de verflaag door aantasting nagenoeg volledig verloren is gegaan. De reclamemuurschildering bevindt zich in een algehele slechte toestand, zowel wat de verflaag als de drager betreft. De bakstenen wachtgevel vertoont op verschillende plaatsen barsten. Het voegwerk is verzand en spoelt uit. De originele verflaag is poederig en vertoont opstuwingen. Op verschillende plaatsen werd er voortgezet materiaalverlies vastgesteld.

De reclamemuurschildering Cigarettes Marouf werd op 16 december 2014 beschermd als monument met ondersteunend stadsgezicht, omwille van de historische en sociaal-culturele waarde. De erfgoedwaarden werden in belangrijke mate gemotiveerd vanuit het materieel voorkomen van de schildering en de visueel waarneembare kwaliteiten, in het bijzonder de stilistische kenmerken die haar terugbrengen tot de jaren 1920. De reclamemuurschildering 'Cigarettes Egyptiennes Marouf' refereert naar de thematiek van prinses Saamchedinne uit de opera *Mârouf, savetier du Caire* (1914) van Henri Rabaud (1873-1949). De bijpassende Egyptisch of Oosters geïnspireerde iconografie is een voor Vlaanderen zeldzaam, waardevol en typerend publiek zichtbaar voorbeeld van de internationale egyptomanie van de jaren 1920. Stilistisch is 'prinses Saamchedinne' uit de reclamemuurschildering weergegeven als een ware Egyptisch prinses uit de 'jazz-age'. De reclamemuurschildering is door het voorwerp van de schildering een belangrijke materiële getuige van de import en distributie van sigaretten en de schaalvergroting die de tabaksindustrie in het interbellum onderging.

De reclamemuurschildering is momenteel nagenoeg volledig onleesbaar, waardoor de erfgoedwaarden die aan de grondslag lagen van de bescherming verloren zijn gegaan. Vanwege het voortgezet materiaalverlies kan een restauratie of consolidatie de leesbaarheid van het monument niet langer herstellen. De erfgoedwaarden van het

³⁴ Onroerend Erfgoed Oost-Vlaanderen, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf. Mail van de heer Simon Vandecasteele, Raadgever Lokaal Beleid en Onroerend Erfgoed Kabinet Matthias Diependaele Vlaams minister van Financiën en Begroting, Wonen en Onroerend Erfgoed aan het agentschap Onroerend Erfgoed van 30 augustus 2021.

monument zijn onherstelbaar aangetast of verloren gegaan. Een reconstructie van de reclamemuurschildering is door gebrek aan iconografisch materiaal over de oorspronkelijke toestand van de schildering niet aan de orde³⁵.

De bescherming van de reclamemuurschildering Cigarettes Marouf als monument met ondersteunend stadsgezicht wordt opgeheven, omdat de erfgoedwaarden van het beschermde goed onherstelbaar zijn aangetast of verloren gegaan.

2.2. Aanduiding van de te registreren en te documenteren erfgoedwaarden

De reclamemuurschildering Cigarettes Marouf werd op 16 december 2014 beschermd als monument met ondersteunend stadsgezicht, vanwege de historische en sociaal-culturele waarde. Deze erfgoedwaarden zijn verloren gegaan.

Het inhoudelijk dossier bij de bescherming documenteert en registreert de erfgoedwaarden van het monument.

Het rapport van Monumentenwacht illustreert de fysische staat en bewaringstoestand van de reclamemuurschildering op het ogenblik van opheffing³⁶. Op 13 april 2021 liet het agentschap Onroerend Erfgoed eveneens dronebeelden opnemen die de bewaringstoestand globaal weergeven³⁷.

2.3. Motivering van de afbakening van de opheffing

De bescherming als monument van de reclamemuurschildering Cigarettes Marouf, Prinses Clementinalaan 205-213, met ondersteunend stadsgezicht wordt volledig opgeheven. Alle kadastrale percelen gevat door de opheffing zijn opgenomen in artikel 2 van het ministerieel besluit.

2.4. Juridische toestand

2.4.1. Onroerend Erfgoed:

Op het omgevingsplan in bijlage bij dit dossier zijn de beschermingen opgenomen die in de buurt liggen van het onroerend goed waar dit dossier over gaat:

- Het Sint-Pietersstation, Koningin Maria Hendrikaplein zonder nummer in Gent, is beschermd als monument: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/10968> (beschermd bij ministerieel besluit van 10 november 1995)
- Het voormalige hotel "Flandria Palace ", Koningin Maria Hendrikaplein 2 in Gent, is beschermd als monument: <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/10962> (beschermd bij ministerieel besluit van 10 november 1995)

³⁵ In het documentatiecentrum van het Nationaal Tabaksmuseum in Wervik en in het persoonlijk archief van Guido Deseyn wordt publicitair materiaal van de sigarettenfabrikant 'Cigarettes Marouf' met de voorstelling van prinses Saamchedinne bewaard. In het inhoudelijk dossier bij de bescherming werd bijkomend publicitair materiaal verzameld. De figuratieve uitwerking is echter licht verschillend, wat een reconstructie naar oorspronkelijk model bemoeilijkt.

³⁶ MONUMENTENWACHT VLAANDEREN 2021: Inspectieverslag 42574/2021/I Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf Gent. (onuitgegeven inspectieverslag Monumentenwacht).

³⁷ De dronebeelden van 13 april 2021 zijn opgenomen in de fotoregistratie van de fysieke toestand als bijlage bij het opheffingsbesluit.

Opheffingsdossier: Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf, monument en stadsgezicht

De reclamemuurschildering Cigarettes Marouf, Prinses Clementinalaan 205-213 in Gent, is beschermd als monument met ondersteunend stadsgezicht:
<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/11005> (beschermd bij ministerieel besluit van 16 december 2014).

De reclamemuurschildering Cigarettes Marouf, Prinses Clementinalaan 205-213 in Gent, is vastgesteld als bouwkundig erfgoed:
<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/88782> (vastgesteld bij besluit van de administrateur-generaal van 28 november 2014).

De reclamemuurschildering Cigarettes Marouf, Prinses Clementinalaan 205-213 in Gent, maakt deel uit van het beschermde stadsgezicht Prinses Clementinalaan:
<https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/10970> (beschermd bij ministerieel besluit van 10 november 1995).

2.4.2. Omgeving:

Gewestplan Gentse en Kanaalzone: woongebied met culturele, historische en/of esthetische waarde (goedgekeurd bij Koninklijk Besluit van 14 september 1977).

3. BRONNEN

3.1. Archieven

Archief Onroerend Erfgoed:

Onroerend Erfgoed, Digitaal beschermingsdossier 4.001/44021/113.1, Zijgevel met reclamemuurschildering met prinses Saamchedinne voor 'Cigarettes Marouf'. Beschermingsvoorstel (DE HOUWER V. 2014).

Onroerend Erfgoed, Lopend archief, Gent, Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf.

3.2. Digitale en onuitgegeven bronnen

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf* [online], <https://id.erfgoed.net/erfgoedobjecten/214954> (geraadpleegd op 7 oktober 2021).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Reclamemuurschilderingen* [online], <https://id.erfgoed.net/gebeurtenissen/1042> (geraadpleegd 6 september 2021).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Geschilderde muuradvertentie voor Haig House* [online], <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/12902> (geraadpleegd 7 oktober 2021).

AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2021: *Reclamemuurschildering Olijffe met aanpalende perceelstroken* [online] <https://id.erfgoed.net/aanduidingsobjecten/1903> (geraadpleegd 7 oktober 2021).

MONUMENTENWACHT VLAANDEREN 2021: Inspectieverslag 42574/2021/I Reclamemuurschildering Cigarettes Marouf Gent. (onuitgegeven inspectieverslag Monumentenwacht)

4. BIJLAGEN BIJ HET INHOUDELIJK DOSSIER

4.1. Omgevingsplan

4.2. Fotobijlage

De fotoregistratie van de fysieke toestand, gevoegd als bijlage bij het ministerieel besluit, bevat alle relevante foto's voor dit dossier. De fotobijlage bij het inhoudelijk opheffingsdossier bevat bijkomende foto's en iconografisch materiaal dat het dossier verder onderbouwt of illustreert.

4.3. Inspectierapport Monumentenwacht 2021

Bijkomende informatie over de bouwfysische toestand van de reclamemuurschildering is te vinden in het inspectierapport 42574/2021/I van Monumentenwacht Vlaanderen uit 2021, dat als bijlage aan dit dossier is toegevoegd.

4.4. Criterianota Reclamemuurschilderingen inventariseren en beschermen 2013